

МІГРАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ – НОВИЙ ВИД МІЖНАРОДНОГО РИНКУ КАПІТАЛУ

Глобалізація світової економіки, відкриття кордонів і розширення діяльності транснаціональних корпорацій активували міжнародні процеси трудової міграції. В країнах працевлаштування мігранти забезпечують їх економічне зростання, а на своїй батьківщині покращують матеріальне забезпечення рідних домогосподарств і суспільства в цілому.

Важливим джерелом розвитку мігрантів, їх домогосподарств та країн, що розвиваються загалом стають грошові перекази. По мірі зростання міжнародних масштабів переказів мігрантів дана тема набуває особливої актуальності. Потіки грошових переказів зростають стрімкими темпами. За 1970—2008 рр. їх обсяги збільшились у 200 разів (до 433 млрд дол. США у 2008 р.). На міжнародній арені даному питанню достатню увагу почали приділяти з другої половини минулого століття. В Україні серйозний аналіз міжнародних досліджень щодо позитивного впливу процесів трудової міграції на суспільний розвиток також проведено нещодавно. Грунтовне дослідження вітчизняного досвіду формування і функціонування грошових переказів на цілі суспільства розвитку здійснено Гайдуцьким А. П. у монографії «Міграційний капітал: теорія, методологія, практика»¹.

У рецензованій монографії автор переслідував стратегічні і тактичні цілі. Стратегічна мета — визначити місце і роль грошових переказів мігрантів в системі міжнародних економічних відносин. Автор прийшов до висновку, що сукупність грошових переказів це по суті окремий вид міжнародного ринку капіталу. Зазначена проблема особливо актуальна для країн, що розвиваються. Тактична мета — з'ясувати економічну природу та основні засади формування і функціонування міграційного капіталу, його вплив на основні напрями суспільного розвитку країн реципієнтів. Таке завдання дослідження послужило основою для формування структури книги.

У теоретичному плані заслуговує на увагу перший розділ. Досить вдало автор здійснив економічний аналіз категорії «грошові перекази», відмітив велику різноплановість визначення різними фахівцями. Автор схиляє до думки, що приєднання визначення цієї категорії все більше залежить як від особливостей поведінки самих мігрантів, так і від намірів, мети, засобів спрямування їх коштів на батьківщину. При цьому здійснено поглиблений теоретико-методологічний аналіз ідентифікації грошових переказів, який засвідчив відповідність їх основних характеристик рис складовим елементам категорії «капітал». Логічно доведено, що ідентичність понять та основних функцій грошових переказів зі змістом і значенням терміну «капітал» дозволяє трактувати перекази як окремий його різновид — міграційний капітал. Зміст міграційного капіталу впливає не з форми руху і приналежності, а з джерел їх утворення і значення.

Автором на основі дослідження динаміки і структури залучення основних складових міжнародного ринку капіталу в країни, що розвиваються з'ясовано зростаючу роль грошових переказів. На відміну від потоків приватних інвестиційних ресурсів у формі прямих і портфельних інвестицій, а також міжнародної технічної допомоги, які досить циклічні і залежать від зовнішньої та внутрішньої кон'юнктури, грошові перекази володіють контрциклічними особливостями і зростають, доповнюють чи заміщують основні складові міжнародного ринку капіталу, коли останні зменшуються в масштабах і значенні. Характерні риси грошових переказів та інших складових міжнародного ринку капіталу також аргументовано доцільністю введення в науковий оборот терміну «міграцій-

ний капітал», який трактується як доходи мігрантів, які за вирахуванням витрат на перебування в країні працевлаштування, направляються на батьківщину.

У розділі 3 значну увагу приділено соціально-економічним наслідкам залучення міграційного капіталу. Автор дуже послідовно, логічно і певнено доводить наскільки позитивним і важливим є грошові перекази для країн-реципієнтів капіталу: зменшується рівень бідності, зростає добробут домогосподарств мігрантів, розвивається соціальна інфраструктура, зростають заощадження та внутрішні капіталовкладення, що відображається на підвищенні валового внутрішнього продукту, фінансується імпорт, запобігається криза платіжного балансу, зміцнюється курс національної валюти тощо.

Наукова новизна повністю характерна для Розділу 4, в якому приділено увагу визначенню масштабів міграції українців за кордон, з'ясуванню розмірів їх доходів, підрахунку обсягів самих переказів та способів їх притоку в Україну. Дослідження автора свідчать про існування повного методологічного, методичного та інформаційного вакууму в проблемі обчислення обсягів міграційного капіталу, відсутність логічної та послідовної політики в цій сфері. З цією метою Гайдуцький А. П. розробив методологічну модель обчислення обсягів міграційного капіталу, яка включає підрахунок обсягів міграції, розмірів доходів місцевого населення і визначення коефіцієнта заробітків мігрантів, з'ясування і обґрунтування частини доходів, що переказується на батьківщину, а також визначення загальних сум міграційного капіталу. Результати обчислення показали, що реальні масштаби надходження міграційного капіталу в Україну складають близько 25,6 млрд дол. США на рік або близько 15% ВВП країни у 2008 р. При цьому рівень офіційності переказів близько 20%. Такі результати дослідження є цілком реальними, про що свідчать відповідні порівняння з іншими країнами, що розвиваються.

Окрему увагу автор приділив впливу економічної кризи 2008—2009 рр. на ринок міграційного капіталу. Автор доводить, що можливе зниження обсягів переказів зумовлене не стільки кризовими процесами, скільки до кризовою політикою розвитку більшості розвинених країн відносно мігрантів. Відносно кризи, автор на численних прикладах доводить, що міграційний капітал має велику антикризову і контрциклічну природу формування і функціонування, що підвищує значення переказів для більшості країн світу. Очікується, що у 2010 р. міграційний капітал може стати найбільшим іноземним фінансовим ресурсом в країні, що розвиваються, випередивши прямі та портфельні інвестиції, які значно зменшились у обсягах.

Як побажання на майбутні дослідження в цій сфері, також актуальним є визначення заходів щодо формалізації формування і використання міграційного капіталу в Україні: важливо запропонувати кроки для державної політики в сфері розвитку економіки за участю коштів мігрантів. Подальші напрацювання в цьому напрямку є надзвичайно необхідними.

Загалом, представлена робота Гайдуцького А. П. є фундаментальною науковою роботою з вирішенням важливих соціальних та економічних питань з теорії і практики міжнародних міграційних процесів, а також відкриває новий напрям дослідження в економічній науці — вивчення проблем і перспектив формування і функціонування міграційного капіталу в системі міжнародних економічних відносин. Рецензована монографія заслуговує на позитивну оцінку та може бути корисною для широкого кола фахівців з міжнародної економіки, демографів, банкірів, працівників сфери міграції населення.

В. В. Баліцька, доктор економічних наук, Інститут економіки та прогнозування НАН України

¹ Гайдуцький А. П. *Міграційний капітал: теорія, методологія, практика* / А. П. Гайдуцький — К.: ТОВ «Інфосистем», 2010. — 446 с. — Бібліогр.: с. 405-445.